

Agrarische afzet via korte ketens in Flevoland

Gabe Venema, Marcel Vijn, Mariël Benus

Inleiding

Zowel het Rijk als diverse provincies willen via allerlei initiatieven de afzet via korte ketens in de agrarische sector bevorderen. Ze doen dit met het oog op beleidsdoelen als vergroting verdiencapaciteit van agrariërs, versterking verbinding boer-burger, stimulering kringlooplandbouw en plattelandsontwikkeling.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft behoefte aan inzichten in de recente ontwikkelingen en stand van zaken van korte ketens in de agrarische sectoren.

Op verzoek van het ministerie LNV heeft Wageningen Economic Research een monitor korte ketens ontwikkeld. Hiermee wordt in kaart gebracht hoeveel primaire agrarische bedrijven hun producten afzetten via korte ketens en wat belangrijke kenmerken van deze bedrijven zijn. Ook wordt een eerste inschatting gemaakt van de omzet via korte ketens en hoe die regionaal is verspreid. Deze cijfermatige exercitie is uitgevoerd door deskresearch, zowel op nationaal als provinciaal niveau, met als bron de Landbouwtelling (voorlopige cijfers 2020). Deze telling wordt door ondernemers ingevuld die bij de Kamer van Koophandel als agrarisch bedrijf staan geregistreerd.

Definitie van 'korte keten'

In de Landbouwtelling is de volgende EU-definitie voor korte ketens aangehouden: Geen of maximaal één schakel (toeleveringsketenpartij) tussen producent (boer/tuinder) en consument. Rechtstreekse verkoop betreft de verkoop langs de weg, op de markt, via internet, via een eigen winkel en bezorging aan huis. Bij één schakel gaat het om directe leveringen aan retail, horeca & catering en markten.

De **Taskforce Korte Ketens** sluit aan bij een EU Verordening uit 2013: een toeleveringsketen bestaande uit een beperkt aantal marktdeelnemers die streven naar samenwerking, plaatselijke economische ontwikkeling en nauwe geografische en sociale betrekkingen tussen producenten, verwerkers en consumenten.

De beide definities kunnen ertoe leiden dat de Landbouwtelling niet eenduidig door ondernemers wordt ingevuld, met als gevolg dat de resultaten verschillend geïnterpreteerd kunnen worden.

Zie voor meer informatie met betrekking tot de definitie van korte ketens: [nationale rapport](#).

In samenwerking met de provincie zijn mensen gevonden die betrokken bij of werkzaam zijn in korte ketens. Deze personen hebben commentaar gegeven op de onderstaande cijfers en ontwikkelingen uit de landbouwtelling. Dit is gedaan in een eenmalige sessiebijeenkomst zonder verdere voorbereiding. Ook hebben de genodigde personen huidige belemmeringen en mogelijke kansen benoemd. In het [nationale rapport](#) vindt u meer info over de resultaten van de nationale monitoring en gehanteerde definities.

Onderstaand overzicht beschrijft de huidige situatie (2020) op de primaire agrarische bedrijven met (gedeeltelijke) afzet van producten via een korte keten. Ook wordt ingegaan op de opgetreden ontwikkeling sinds 2017. Aan de orde komen aantallen bedrijven, kenmerken van deze bedrijven en de regionale spreiding. Ook wordt een globale inschatting gegeven van de gerealiseerde omzet die gepaard gaat met afzet via een korte keten.

Agrarische bedrijven met afzet via korte ketens

Aantallen, bedrijfstype en geografische spreiding

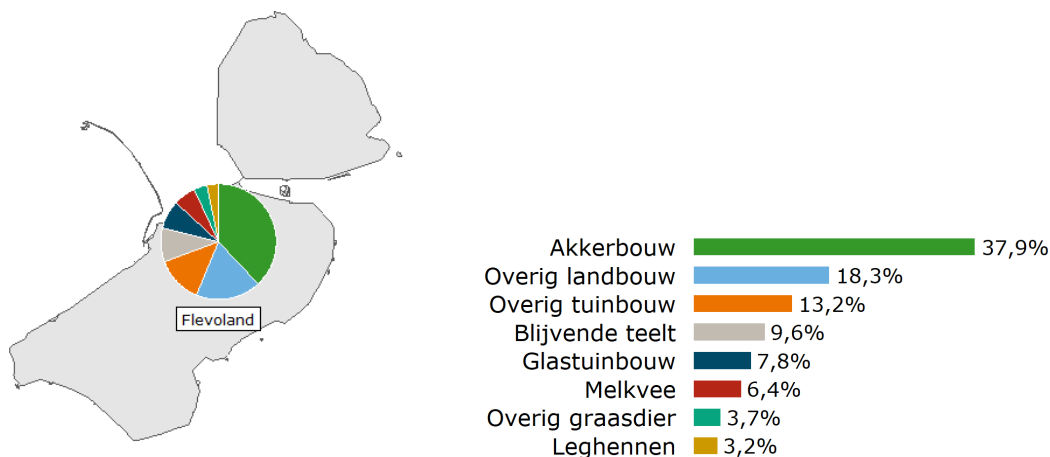
De provincie Flevoland telt in 2020 1.656 primaire agrarische bedrijven. Bijna 13,2% van deze bedrijven (219 bedrijven) zet (een deel van hun) producten af via een korte keten (maximaal 1 schakel tussen producent en consument). Hier valt ook huisverkoop onder (0 schakels). In de akkerbouw, het bedrijfstype met het grootste aantal bedrijven in Flevoland (826) ligt dit aandeel op 10%. Het zijn vooral bedrijfstypen met een beperkt aantal bedrijven in de provincie waar het aandeel korte keten bedrijven hoog scoort, zoals de glastuinbouw, de blijvende teelt en de leghennenhoudery.

Tabel 1 Aantal agrarische bedrijven, aandeel korte keten bedrijven (inclusief verschil met nationale niveau) in Flevoland, 2020

NSO-bedrijfstype	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Akkerbouw	826	10,0%	1,6%
Blijvende teelt	61	34,4%	-10,7%
Glastuinbouw	59	28,8%	3,0%
Leghennen	16	43,8%	-7,8%
Melkvee	190	7,4%	-0,5%
Overig graasdier	53	15,1%	4,4%
Overig landbouw	320	12,5%	-0,9%
Overig tuinbouw	131	22,1%	-9,6%
Totaal	1.656	13,2%	-0,5%

Bron: Landbouwtelling.

Door de grote omvang van de akkerbouw in Flevoland neemt de akkerbouw met bijna 38% het grootste aandeel in aantal korte ketenbedrijven in beslag (figuur 1). De overige landbouw (vooral bedrijven met gewascombinaties, en met gewas-veecombinaties) neemt bijna een vijfde deel voor haar rekening, gevolgd door het bedrijfstype overig tuinbouw (13,2%). In Flevoland zijn dit vooral bloembollenbedrijven, boomkwekerijen en opengrondsgroentebedrijven.

Figuur 1 Verdeling van agrarische bedrijven met afzet via een korte keten voor de COROP-regio Flevoland a), ingedeeld naar aandeel bedrijfstype, 2020

a) %: aandeel bedrijfstype in totaal aantal korteketenbedrijven in de provincie Flevoland

Bron: Landbouwtelling.

Ontwikkeling 2017-2020

In de periode 2017-2020 is het aantal agrarische bedrijven met afzet via een korte keten in Flevoland beperkt toegenomen van 214 bedrijven (12,6% van het aantal bedrijven) naar 219 bedrijven (13,2%). De ontwikkeling van korte ketens in Flevoland is minder sterk dan landelijk: op nationaal niveau zien we een stijging 10,4% naar 13,6%. Wel zien we duidelijke verschillen in het percentage korteketenbedrijven tussen provincies, met als uitschieter Limburg met 20%. De provinciale verschillen hebben sterk te maken met de aanwezigheid van bedrijfstypen per provincie. Een belangrijk aspect daarbij is de mate waarin bewerking van producten nodig is voordat het kan worden verkocht. Ook de geringe bevolkingsdichtheid in Flevoland zal een rol spelen. Een sterke stijging in het aandeel korteketenbedrijven vond plaats in de glastuinbouw, overig tuinbouw en het kleinere type leghennenhouderij. In de grote bedrijfstypen akkerbouw, overig landbouw en melkvee deed zich een lichte terugval voor.

Kenmerken bedrijven

Omvang en leeftijd

Zoals uit tabel 2 blijkt, leveren de zeer kleine bedrijven (standaardverdien capaciteit (SVC) is <25.000 euro) in Flevoland relatief het vaakst via een korte keten. Dit is ruim 8% hoger dan het landelijke percentage voor deze klasse. Ook de groep zeer grote bedrijven (SVC: >250.000 euro) doet met ruim 15% van de bedrijven veel aan korte keten verkoop. Landelijk ligt dit percentage voor deze bedrijven op bijna 19%. De grote, middelgrote, en kleine bedrijven blijven steken op 11 à 12% korteketenbedrijven.

Van de bedrijfshoofden met een leeftijd tussen de 40 en 50 jaar levert 15% (een deel van de) agrarische productie via een korte keten. Hiermee scoort deze leeftijdsklasse relatief het hoogst. Het aandeel bedrijven met een bedrijfshoofd tussen de 50 tot 65 jaar ligt met ruim 13% iets lager. Omdat deze leeftijdsklasse veel bedrijven herbergt, is het absolute aantal korte ketenbedrijven in deze klasse het hoogst. Ook in de groep 65 en ouder levert 11% via een korte keten, 1,7% boven het landelijk gemiddelde voor deze groep.

Tabel 2 Aantal agrarische bedrijven, percentage bedrijven met afzet via korte keten (inclusief verschil met nationale gemiddelde), ingedeeld naar de kenmerken economische omvang (SVC) en leeftijd bedrijfshoofd in Flevoland, 2020

SVC-klasse b)	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Zeër klein	143	20,3%	8%
Klein	252	11,5%	-4%
Middelgroot	340	12,4%	-1%
Groot	601	11,6%	-2%
Zeër groot	320	15,3%	-4%

Leeftijd	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Jonger dan 40	181	13,8%	-3,5%
40 - 50	327	15,0%	-1,1%
50 - 65	856	13,2%	-1,0%
65 en ouder	292	11,0%	1,7%

a) Groen is positief/rood is negatief bij vergelijking Flevoland met nationale percentage; b) Definitie SVC (standaardverdien capaciteit)-

klassen, x 1.000 euro; Zeër klein: < 25; klein: 25-60; middelgroot: 60-100; groot: 100-220; zeër groot: >250

Bron: Landbouwtelling.

Relatie met multifunctionele activiteiten

De afzet via een korte keten gaat dikwijls samen met multifunctionele activiteiten op het bedrijf. Zeven van de tien zorgboerderijen in Flevoland leveren agrarische producten via een korte keten. Ook voor agrarische kinderopvang (50%), boerderij-educatie en agrotourisme ligt dit aandeel hoog. In de provincie Flevoland wekken veel bedrijven duurzame energie op als nevenactiviteit. Ongeveer 1 op de 6 van deze bedrijven doet ook aan korteketenverkoop.

Het is niet verassend dat de meeste bedrijven die zelf landbouwproducten verwerken ook afzetten via korte ketens. Wel opvallend dat dit percentage in Flevoland fors lager ligt dan landelijk. Voor de meeste multifunctionele activiteiten ligt de combinatie multifunctionele activiteit en korteketenafzet juist hoger dan landelijk.

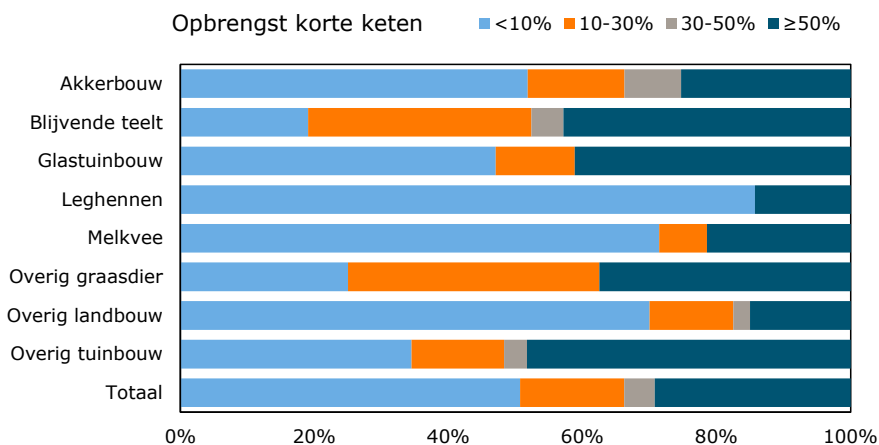
Tabel 3 Aantal agrarische bedrijven, percentage bedrijven met afzet via korte keten (inclusief verschil met nationale niveau), ingedeeld naar multifunctionele activiteit in Flevoland, 2020

Multifunctionele landbouw	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil t.o.v. Nederland
agrarische kinderopvang	6	50%	36%
agrotourisme	28	39%	10%
boerderij educatie	38	42%	-1%
natuurbeheer	93	24%	8%
opwekking duurzame energie voor lever	364	16%	-2%
stalling van goederen / dieren	72	21%	5%
verwerking landbouwproducten	59	59%	-28%
zorgboerderij	10	70%	34%

Bron: Landbouwtelling.

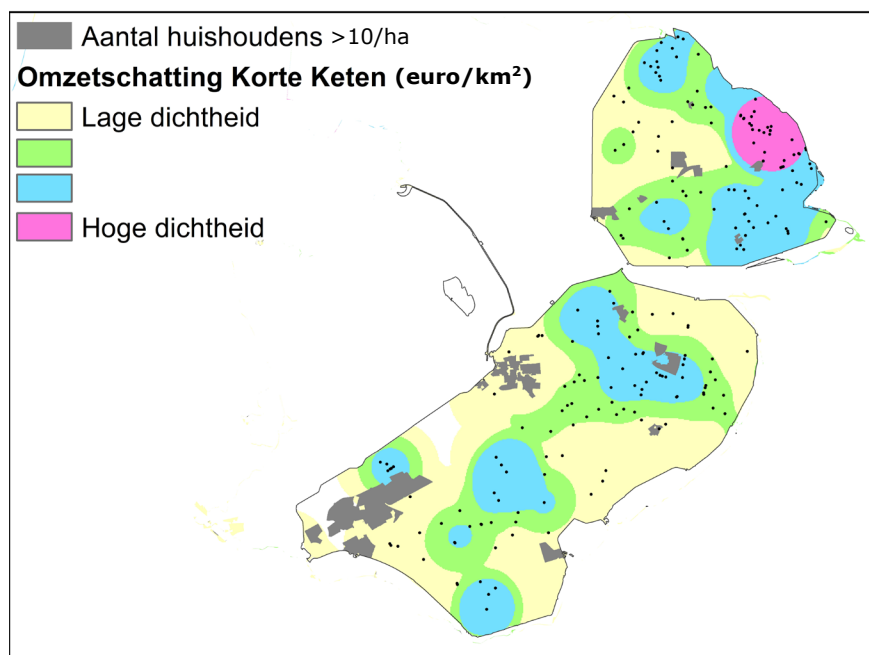
Aandeel korte keten in de bedrijfsomzet

Agrariërs die producten via een korte keten verkopen, hebben ingeschat hoeveel procent van hun omzet via een korte keten wordt gerealiseerd. Meer dan de helft van alle ondernemers met afzet van producten via een korte keten geeft aan dat dit minder dan 10% van hun agrarische omzet is. Evenwel geeft ook meer dan een kwart aan dat dit meer dan de helft van hun omzet betreft (figuur 2). Ook zien we aanzienlijke verschillen tussen bedrijfstypen: in de leghennenhoudery en melkveehoudery is het aandeel <10% hoog, in de glastuinbouw, overig tuinbouw en blijvende teelt (fruitteelt) is het aandeel >50% juist hoog.

Figuur 2 Indeling agrarische bedrijven (met afzet via korte ketens) naar percentage van de omzet dat via een korte keten wordt verkregen, ingedeeld naar bedrijfstype in Flevoland, 2020
Bron: Landbouwtelling.

De bedrijven met afzet via korte ketens bevinden zich verspreid over heel de provincie (zie stippen in figuur 3). Veel bedrijven bevinden zich in het oostelijke deel van de Noordoostpolder, met relatief veel glastuinbouw (IJsselmuiden en Luttelgeest) en ook overig tuinbouw. Ook bevinden relatief veel bedrijven zich in het middelste deel van de provincie (tussen de A6 en de N305), vooral ten oosten van Lelystad en Almere, en in de Zuidwesthoek. Voor een nationaal beeld van de omzetsdichtheid zie het [nationale rapport](#).

Figuur 3 Regionale spreiding korteketenbedrijven en hun omzet in Flevoland, 2020
Bron: Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Op basis van in de Landbouwtelling ingevulde percentages van het aandeel korte keten omzet in de totale omzet, is een globale schatting berekend van de totale omzet van agrarische producten via korte ketens in Flevoland. Dit betreft een bedrag van rond de 84 miljoen euro per jaar.

Tussen de 55 en 60% hiervan is afkomstig uit de glastuinbouw, waar veel afzet plaatsvindt via 1 tussenschakel tussen producent en consument. Ruim een achtste deel is afkomstig uit zowel de akkerbouw als de overige tuinbouw.

Belemmeringen en kansen voor de korte keten in Flevoland

Gesprekspartners hebben ook huidige belemmeringen en mogelijke kansen benoemd met betrekking tot korte ketens in Flevoland. Op sommige punten is dit aangevuld met wat de rol van overheden en marktpartijen hierbij kan zijn. Alleen de belangrijkste punten uit deze sessie worden hieronder weergegeven. Eventuele aanbevelingen komen van de gesprekspartners en vragen om een aanvullende evaluatie.

Aandachtspunten voor verdere ontwikkeling korte ketens

Tijdens de sessie met genodigden uit Flevoland komt naar voren dat het regelen van de logistiek in de korte keten het grootste knelpunt is (figuur 4). Logistiek is binnen een lange keten vaak bijzonder goed geregeld, bij het leveren van een korte keten moet men hier tegen concurreren. Ook bundeling van vraag en aanbod blijkt een knelpunt. Men weet niet wat de exacte vraag is, en hoe aanbod hierop kan insprijgen. Het merendeel van de aanwezigen gaf ook aan dat overheden en de provincie zouden kunnen helpen bij de opstart van een korte keten door middel van steun in de niche fase of door platformen aan te bieden; ook zou eventueel cofinanciering kunnen helpen in de opstartfase. Als laatste gaven de aanwezige personen aan dat er een rol kan zijn voor het onderwijs. Zo kan er samen met het onderwijs worden gekeken welke markt er gecreëerd kan worden met een nieuw systeem en hoe dit eruit komt te zien.

Figuur 4 Genoemde knelpunten rond korte ketens op basis van een sessie met regionale gesprekspartners in Flevoland

Naast de knelpunten uit de woordenwolk kwamen de volgende punten naar voren:

1. Leveringszekerheid

Volumes leveren is voor kleinere producenten die willen leveren in een korte keten moeilijk. Ook het hele jaar rond voedsel leveren van dezelfde kwaliteit is lastig. De kwaliteit en constantheid kan in veel van deze gevallen niet gegarandeerd worden wat de afnemer wel verwacht.

2. Samenwerken

In de sessie werd benoemd dat samenwerken loslaten is. Ondernemers en ook overheden die één doel willen bereiken moeten daarvoor met elkaar samenwerken.

3. Subsidie bij opstart

Doordat de kosten ver voor de baten uit gaan in een nichesituatie, en de ondernemer in het begin beperkt structurele inkomsten kan genereren, is het inzetten van subsidiemogelijkheden in juist de opstartfase het meest passend voor opstartende korteketenondernemers. De toegankelijkheid voor deze subsidies zou beter kunnen. Subsidies zijn vaak omslachtig en de boer vindt niet altijd de weg naar deze subsidies.

Quotes

- De opstartperiode is vaak financieel moeilijk, denk bijvoorbeeld aan de omschakeling naar biologisch. Die periode van overbrugging is best lang.
- We verwachten geen structureel budget van de provincie, maar wel funding voor de opstart. Hierna moet het initiatief op zichzelf kunnen staan.
- Onderwijs en onderzoek: wat voor markt ga je creëren, als het een nieuw systeem wordt, hoe komt dit er dan uit te zien.

Meer informatie

Drs. G.S. Venema
T +31 (0)70 335 83 23
E gabe.venema@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2021-067